

Orhot Tsadikim

Chapitre 12 - La colère

השער השנים עשר - שער הכעס

הכעס היא מידה רעה, וכאשר הגרב מחולי הגוף - כן הכעס מחולי הנפש. ואמרו רבותינו (נדרים כב א): כל הכועס - כל מיני גיהנם שולטים בו, שנאמר (קהלת יא י): "והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך", ואין רעה אלא גיהנם, שנאמר (משלי טז ד): "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה". ולא עוד אלא שהתחתוניות שולטות בו, שנאמר (דברים כח סה): "ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש", איזה דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הנפש? הוי אומר - אלו התחתוניות! ועוד אמרו רבותינו (נדרים כב ב): כל הכועס - אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו, שנאמר (תהלים י ד): "רשע כגבה אפו בל ידרש אין אלהים כל מזמותיו". ואף משכח תלמודו ומוסיף טפשות, שנאמר (קהלת ז ט): "כי כעס בחיק כסילים ינוח", וכתוב (משלי יג טז): "וכסיל יפרוש אולת". ובידוע שעוונותיו מרובים מזכותיו, שנאמר (משלי כט כב): "ובעל חמה רב פשע". וענשו גדול מאד, שנאמר (משלי יט יט): "גדל חמה נושא עונש".

ואתה רואה בני אדם, כשהם כועסים ומחזיקים בכעסם, אינם משימים לבם על מה שעושים, ועושים הרבה ענינים בכעסם מה שלא היו עושים בלא הכעס, כי הכעס מוציא שכלו של אדם מקרבו עד שמרבה דברי הכעס, ונכנס במחלוקת וקנטורים. לכן אי אפשר שיינצל הכעסן מחטאים גדולים. וכן אמר אליהו לרב יהודה (ברכות כט ב): לא תרתח ולא תחטי. ואמרו (עירובין

Questions au Rav Dayan (tome 6)

Ces questions, vous vous les êtes posées un jour, ou vous vous les poserez dans l'avenir...

Commandez : Tel. (Fr) : +33.1.80.91.62.91 - (Isr) : +972.77.466.03.32 - www.torah-box.com/editions

סה ב): בשלשה דברים ניכר האדם, האחד מהם - בכעסו, כי בעת הכעס אדם ניכר: אם יתגבר כעסו על חכמתו ועושה עניינים בעת הכעס בלא הנהגת החכמה - בזה ניכר כעסו. ואם תתגבר חכמתו על כעסו, ולא ידבר, ולא יעשה מעשה מחמת הכעס מה שלא היה עושה בלא הכעס - בזה ניכרת חכמתו.

ואמר החכם (פסחים ק"ג ב): שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבם, ואחד מהם - מי שאינו כועס. ואמרו רבותינו (אבות פ"ב מ"ה): לא הקפדן מלמד, כי מרוב כעסו התלמידים יראים ממנו לשאול ספיקותיהם, פן יכעוס עליהם, ואפילו אם שואלים אותו אין לו לב לפרש לתלמידיו כל הצורך, וגם ישיב להם דרך כעס, ומתוך כך לא יבינו. והתלמידים, אפילו שרבים כועס עליהם, ישאלו וידקדקו, ולא יחושו על הכעס, ולא יריבו עם רבם. ועליהם דרשו רבותינו (משלי ל לג): "ומיץ אפים יוציא ריב", כל הכועס עליו רבו פעם אחת ושתיים ושותק - זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות (ברכות סג ב). ואמר מר: אין לך קשה יותר מדיני ממונות ודיני נפשות.

הכעסן אין לו חן בעיני הבריות והוא שנוא בעיניהם, ומתוך כך אין מעשיו מקובלים בעיני הבריות, ואפילו אם יש בידו תורה ומעשים טובים אין העולם למדים ממנו. הכעסן הוא כובד על בני ביתו השומעים תמיד כעסו ותלונתו, וקרוב הדבר לו לבוא לידי תקלה, מפני שמטיל אימה יתירה, כמו ההוא מעשה (דמר עוקבא) [דרבי חנינא בן גמליאל] אשר בקשו בני ביתו להאכילו אבר מן החי (גיטין ז א). הכעסן אינו מעביר על מידותיו ואינו מוחל, אך הוא נוקם ונוטר תמיד.

הכעס מביא אדם לידי מחלוקת, כשהוא כועס עם חבירו יריבו עמו והוא עמהם, וכשיש מחלוקת - יש קנאה ושנאה. וכבר ידעת רעות המחלוקת, כאשר יתבאר בשער המחלוקת. הכעס

Questions au Rav Dayan (tome 6)

Ces questions, vous vous les êtes posées un jour, ou vous vous les poserez dans l'avenir...

Commandez : Tel. (Fr) : +33.1.80.91.62.91 - (Isr) : +972.77.466.03.32 - www.torah-box.com/editions

מונע לב האדם מכל הטובות, כי כשאדם כועס אין לו לב לרחם על העניים. ובהשם, יתברך, נאמר (חבקוק ג ב): "ברוגז רחם תזכור", וזה רחוק מאוד מדרכי בשר ודם. הכעס מבטל כוונת לב האדם בתפילה, ואין שכינה שורה מתוך הכעס. הכעסן לא יהיה חכם גדול, כי הכעס מבריא מלבו חכמתו, שלא יוכל לענות כהוגן ולא יוכיח כהוגן, וכל דבריו לא בהשכיל. הכעסן מונע מעצמו מוסרים ותוכחות, כי אין אדם רשאי לגלות לו טעויותיו ודרכיו המכוערות, כי כל אדם יפחד ממנו להגיד לו עניניו, כי הוא ירגז עליו. ואפילו אם יוכיח אותו שום אדם, לא יקבל ממנו מתוך הכעס.

כללו של דבר: אין הכעסן מקבל שום מידה טובה, אם לא יסיר מלבו הכעס. כמו שאין הכעסן מקבל תוכחה מאחרים, כך אינו יכול להוכיח את אחרים, כי התורה אמרה (ויקרא יט יז): "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", בתחילה תוכיח אותו בנחת ובסתר, ותאמר לו בלשון רכה ותחנונים כי לטובתו אתה אומר לו, ואז לא תקבל עליו חטא. אבל אם תוכיח את חבירך מתחילה בקול רעש ובזעם ותבייש אותו, אז תקבל עליו חטא, ואותו חבר לא יקבל תוכחה ממך, כי כן דרך בני אדם, כשאדם בא על חבירו בחזקה, אז חבירו מתקשה כנגדו ולא יכנע תחתיו. ועל זה אמר החכם (קהלת ט יז): "דברי חכמים בנחת נשמעים". וכבר ידעת מהלל ושמאי שאמרו עליהם אותם שלושה הגרים (שבת לא א): קפדנותו של שמאי בקשה לטרדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קרבתנו תחת כנפי השכינה. הלל מרוב ענוה שהיתה בו לא היה אדם יכול להכעיסו, כי המונע עצמו מן הכעס, קונה מידת הענוה והרחמנות, כי מחרון אף תהיה מידת האכזריות, דכתיב (שמות כב כג): "וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב", וכן לעולם אצל חרון אף כתוב הנקמה (דברים יא יז): "וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים".

הכעס גורם עזות לאדם, ומחמת הכעס לא יכנע וגם לא יודה
Questions au Rav Dayan (tome 6)

Ces questions, vous vous les êtes posées un jour, ou vous vous les poserez dans l'avenir...

Commandez : Tel. (Fr) : +33.1.80.91.62.91 - (Isr) : +972.77.466.03.32 - www.torah-box.com/editions

על האמת. ואמר החכם: כשתרצה להתחבר עם אדם -
הכעיסהו, ואם יודה לך האמת בשעת כעסו - התחבר לו, ואם
לאו - עזוב אותו. הכעס מביא לידי טעות. מי לנו גדול ממשה
רבינו, עליו השלום, שכעס בשלושה מקומות ובא לכלל טעות,
כמו שנאמר (ויקרא י טז): "ויקצוף על אלעזר ועל איתמר",
וכתיב (ויקרא י יז): "מדוע לא אכלתם את החטאת במקום
הקודש". ונאמר (במדבר כ י): "שמעו נא המורים", וכתיב
(במדבר כ יא): "ויך את הסלע". ונאמר (במדבר לא יד):
"ויקצוף משה על פקודי החיל", וכתיב (במדבר לא כא): "ויאמר
אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת
התורה", מלמד שנשתכחה הלכה ממשה (ויקרא רבה יג א).
ועתה הבן, אם כך הגיע למשה רבינו, עליו השלום, מה יגיע
לכסילים הכועסים! ולכך אמר שלמה (קהלת ז ט): "אל תבהל
ברוחך לכעוס".

והיזהר בך מאד, שלא תעשה שום קלקול מתוך כעסך, כי אמרו
רבותינו (שבת קה ב): המקרע בגדיו והמפזר מעותיו והמשבר
כליו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך אומנתו של
יצר הרע, היום אומר לו "עשה כך", ולמחר אומר לו "לך עבוד
עבודה זרה", והולך ועובד. ובעבור כן כתוב (תהלים פא י): "לא
יהיה בך אל זר", איזהו אל זר שהוא בקרבו של אדם? הוי אומר
- זה יצר הרע! ראה, איך היצר הרע מתגבר באדם בעת הכעס.
ואמר רבי (אבות פ"ה מי"א): ארבע מידות בדעות: נוח לכעוס
ונוח לרצות - יצא הפסדו בשכרו, קשה לכעוס וקשה לרצות -
יצא שכרו בהפסדו, נוח לכעוס וקשה לרצות - רשע, קשה
לכעוס ונוח לרצות - חסיד. ואלו ארבע מידות נאמרות נגד
הצדיק, כשהוא כועס על הטובים או בעיני העולם. אבל קשה
לכעוס על עושי עבירות ונוח להם - זו מידה רעה שמתרצה
לרשעים, וכל שכן מי שנוח לכעוס על צדיקים וקשה לכעוס על
הרשעים, ונוח לרצות לרשעים וקשה לרצות לצדיקים - זהו

Questions au Rav Dayan (tome 6)

Ces questions, vous vous les êtes posées un jour, ou vous vous les poserez dans l'avenir...

Commandez : Tel. (Fr) : +33.1.80.91.62.91 - (Isr) : +972.77.466.03.32 - www.torah-box.com/editions

רשע גמור.

אף על פי שהכעס מידה רעה מאד, מכל מקום צריך אדם להנהיג עצמו בקצת העתים במידת הכעס, כגון לייסר הרשעים, ולהטיל אימה על בני ביתו, ולזרוק מוראו בתלמידים. וכשכועס על הרשעים ישקול כעסו, לפי שאמר משה רבינו, עליו השלום, על ראובן וגד (במדבר לב יד): "תרבות אנשים חטאים", לכך בן בנו נעשה כהן לפסילים, ואף על פי שלשם שמים כעס. הכל צריך מידה בכל דרכיו של אדם, ויראה היאך יעשה המצוות, בין בכעסו בין בשחקו. אדם שיש בו מידת הכעס ומכריח את מידתו ומנהגו כאילו אינו מבעלי הכעס, עליו נאמר (משלי טז לב): "טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר", ו"ארך אפים" הוא משלוש עשרה מידות הנאמרות בבורא, יתברך.

אמר החכם: מי שכעסו בו במחשבה, תראה עליו היישוב וההדר. ומי שכעסו עליו שלא במחשבה, תראה עליו השטות. עוד אמר החכם: מי שכעסו ורוגזו אמיץ, אינו רחוק מן המשוגעים. ומי שרגיל בכעס, אין חייו חיים (פסחים קיג ב), ואינו שמח לעולם, וכיון שאינו שמח, אינו מקבל מאורעותיו באהבה ובשמחה, ואינו מצדיק עליו את הדין, ואינו יכול לעבוד את השם, יתברך, בשמחה. כשאדם שרוי בתענית, או כשהוא בשום צרה, אז הכעס מאד בלבו. לכן בזמנים האלו צריך ליזהר ביותר שלא יכעוס. השתיקה מבטלת הכעס, וגם קול נמוך מבטל הכעס. לכן יראה האדם, כשכעסו מתגבר עליו, שישתוק, או ידבר בנחת ולא ירים קולו בכעסו, כי המגביה קולו בשעת כעסו, אז יתעורר הכעס, אבל קול נמוך והשתיקה משתיקים הכעס. וגם לא יראה בפניו של אדם שכועס עליו, אלא ידבר עמו בלא ראיית פניו, ואז יבריא הכעס מלבו.

ודע, כי גמר שכלו של אדם הוא שימשול בכעסו, כמו שנאמר

Questions au Rav Dayan (tome 6)

Ces questions, vous vous les êtes posées un jour, ou vous vous les poserez dans l'avenir...

Commandez : Tel. (Fr) : +33.1.80.91.62.91 - (Isr) : +972.77.466.03.32 - www.torah-box.com/editions

(משלי יט יא): "שכל אדם האריך אפו". הכעס נוטה מאד אל הגאווה, ואין הכועס נמלט מן הגאווה. וכבר ידעת רעות הגאווה. וראוי לאדם שיתרחק מן הכעס, ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו יעצור רוחו ולא יכעוס. וכן צריך בעל הכעס לעשות מתחילה כשיעלה בדעתו שלא יכעוס, צריך שלא ירגיש כלל, אפילו הוכה וקולל לא ירגיש ולא יחוש. וזה דבר ברור: מי שהוא קפדן הרבה, יותר נוח לו שלא ירגיש כלל וישתוק ויעצור רוחו לגמרי, ממה שיכעוס מעט. כי זה אי אפשר לכעסן לעשות, כי אם ימשוך בלבו מעט מן הכעס, לבסוף יכעוס הרבה.

ומי שרוצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו, ואם הוא פרנס ורוצה לכעוס על הציבור כדי שיחזרו למוטב, כיצד יעשה? יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לייסרם, ותהיה דעתו מיושבת בינו ובין עצמו, כאדם שהוא מדמה כועס בשעת כעסו והוא אינו כועס. וכשהוא מראה כעסו, יזהר מאד שלא יעשה כן כשיש לו אורחים עניים, כי הם סבורים שהוא כועס עליהם, לכן יראה עצמו שמח בפניהם. ציוו חכמים להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו בדברים המכעיסים, עד שיעקור הכעס מלבו. וזוהי הדרך הטובה ודרך הצדיקים (שבת פח ב): הם נעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושמחים בייסורים, ועליהם הכתוב אומר (שופטים ה לא): "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

Questions au Rav Dayan (tome 6)

Ces questions, vous vous les êtes posées un jour, ou vous vous les poserez dans l'avenir...

Commandez : Tel. (Fr) : +33.1.80.91.62.91 - (Isr) : +972.77.466.03.32 - www.torah-box.com/editions